

נתרצית לצאת — סכור היה שדעמו לחזור למקומו לנצל יחזירך לשלום — עד מקומך. אמר ליה — רבי אסי לרבי אלעזר: דלמא חס ושלוס מרמח רחם עלי רבי יוחנן? הנשמע בדבר אביו למקום — אם מכיר נאנשי המקום שמכבדים אביו למטק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו — אל יתלה הכבוד בעצמו, ואפילו יודע שיכבדוהו כאביו, אלא יתלה הכבוד נאמיו. שלחוני בשביל אבא — שהו לך לך לי. אכל חס אינו למקום כדבר אביו כדבר עצמו יתלה כאביו, שאינו לו אלא גנאי כפרת משכבו — עלי יבא הראוי לנא על נפשו. מבאן — כבר קבל מה שקבל. שאין רשעי ישראל צביהנס אלא שם שדס. חכם משנה שם אביו חכם הדורש דרשה נרכים למורגמן, והוא משמיע — מש אביו ושם רבו. אם נא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו — לוחש למורגמן. כן אמר אבא מורי, כן אמר רבי ומורי. אבל התורגמן — המשמיע לרכים, אינו משנה, אלא מכנהו בשמו, ואומר: כן אמר פלוני. אבוא דמאן — אין הממורגמן משנה. אי נימא אבוא דתורגמן — אם לוחש לו חכם דבר הלכה בשם אביו של תורגמן להשמיע לרכים בשם אומריו, לא ישנה לומר "כן אמר אבא מורי" אלא קוריהו בשמו. אטו תורגמן לאו בר חיובא — לכנד אם אביו הוא? כי הוה דרש בפירקא — ולוחש דבר הלכה למורגמן בשם רב אשי אביו, איהו אמר למורגמן "כן אמר אבא מורי". ואמוריה — כשהוא משמיע לרכים בשם אומריו אומר "כן אמר רב אשי", ואינו אומר "כן אמר אביו ואדוניו של חכם". לא עומד במקומו — במקום המיוחד לאביו לעמוד שם נטוד וקיים עם חביריו בעלה. ולא מכריעו — אם היה אביו וחכם אפר מלוקק כדבר הלכה — לא יאמר "נראים דברי פלוני".

תוספות

מקיים מצות כיבוד. ונבהלו חכמים הדבר, ושאלו לרבי ישמעאל, וספר להם המעשה, וצוו לו שיניחנה לעשות רצונה, ובענין זה הוא כיבוד.

אתרחה פורתא, הדר אתא. אמר ליה: אסי, נתרצית לשלום. אמר ר' יוחנן: אסי, נתרצית (החלטת שכרצונך) לצאת — המקום יחזירך לשלום, ולא אמר יותר. אתא לקמיה [בא רב אסי לפני] ר' אלעזר לפי שלא ידע רב אסי כיצד לפרש את משמעות דברי ר' יוחנן אלה. ואמר ליה [לר]: חס ושלום, דלמא מירתח רתח [שחא הוא כועס עלי] על שרציתי לצאת? אמר ליה [לר]: אלעזר: מאי [מה] אמר לך בדיוק? אמר ליה [לר]: המקום יחזירך לשלום. אמר ליה [לר]: ואם איתא דרתח — לא הוה מברך לך [אם יש מקום לומר שכעס לא היה מברך אותך] וכדאי היתה כוונתו להתיר לך ברצון גמור לצאת. אדהכי והכי [בינתיים] עד שיצא לקראת אמו שמע לארונא דקאתי [ואו את אמו] לא

שיח

תלמודי

מא מירתח אמר ליה: ואם איתא ודהכי שמע נפקי.

מילי — תוך שנים עשר חדש, מפאן ואילך אומר "זכרונו לברכה לחיי העולם הבא". תנו רבנן: חכם משנה שם אביו ושם רבו, תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו. — אבוא דמאן? "אילימא אבוא דמתורגמן — אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא? — אלא אמר רבא: שם אביו של חכם ושם רבו של חכם. פי הוה דמר בר רב אשי, פי הנה דריש בפירקא, איהו אמר: אבא מרי, ואמוריה אמר: הכי אמר רב אשי.

תנו רבנן: "איזהו מורא ואיזהו פיבוד? מורא — לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו. פיבוד — מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. איבעיא להו:

מסורת חשי"ס
 י. ראה שמחות פ"ט ת. זוהר ח"ג קט"ב.
 יא. ראה ירושלמי מגילה פ"ד ח"י (בפ"מ).
 יב. ירושלמי פאה פ"א ח"א. שם קדושין פ"א ח"י. תרי"כ ויקרא י"ט, ג. פס"ד פכ"ג.
 יג. שם תוספתא קדושין פ"א ח (בחרחבת). מכילתא דרשב"י כ, יט. ובמכילתא שמות כ, יב. זוהר ח"ג קט"ו, ג (בקיצור).

גרסות
 (מתוך דק"ס ח"ט)
 אומר זכרונו לברכה בכת"י ובמקורות: זכרונו. דריש בכת"י ובדפוס: יתיב.

מכבוד. במותו. כדבר ההולך. לא ידעם כדור. לוחש. "מהרזני בשבילי" או "פטרזני וגמרו את העסק בשבילי עצמי". אלא כולוהו [כולם] יאמר בלשון: "עשו זאת בשביל אבא", הו דרך כבוד. במותו כיצד מכבוד? היה אומר דבר שמועה מפיו של אביו לא יאמר "כך אמר אבא", אלא יאמר "כך אמר אבא מרי [מורי]. הריני כפרת משכבו". והני מילי [ודברים אלה] שאומר בסגנון זה תוך שנים עשר חדש למותו, מכאן ואילך אומר "זכרונו לברכה לחיי העולם הבא". תנו רבנן [שנו חכמים]: חכם הדורש כרכים משנה שם אביו, שכאשר הוא אומר דבר בשם אביו אינו מזכיר את אביו בשמו, וכן משנה שם רבו ולא יקרא לו בשמו. תורגמן שמתרגם את דברי החכם אינו משנה לא את שם אביו ולא את שם רבו. ושואלים: אבוא דמאן [כאביו של מי] מדובר?

אילימא אבוא דמתורגמן [אם תאמר אביו של המתורגמן] שהזכירו הרב כדרשה — אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא [וכי מתורגמן אינו בן חיוב] במצות כיבוד אב, וכיצד יזכיר המתורגמן את אביו בשמו? אלא אמר רבא: שם אביו של חכם, ושם רבו של חכם. כי הא [כמו זה] שמר בר רב אשי כי הוה דריש בפירקא [כשהיה דורש בדרשה הקבועה] והיה אומר הלכה בשם אביו רב אשי איהו אמר [הוא היה אומר]: כך אמר אבא מרי [אבי מורי]. ואמוריה אמר [והמתורגמן שלו היה אומר]: הכי [כך] אמר רב אשי שהבן לא הזכיר את שם האב, אבל המתורגמן רשאי להזכירו בשמו. תנו רבנן [שנו חכמים]: איזהו מורא ואיזהו פיבוד? מורא אביו הוא: לא עומד במקומו הקבוע של אביו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו להביע דברים כנגד דברי אביו, ולא מכריעו, שלא יכריע דברים בוהכת שמתוכח אדם אחר עם אביו. איזהו פיבוד? מאכיל ומשקה את אביו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא בכל צרכי הבית. איבעיא להו [נשאלה להם] ללומדים:

שיח תלמודי

התכנית "שיח תלמודי" מבקשת להכניס את התלמידים לעולמו העשיר והרב גוני של התלמוד, ולאפשר להם לנהל על גביו ומתוך מקורות התלמוד שיח פנימי ודיאלוג בין החברים ללימוד.

תכניות רבות נכתבו במרוצת השנים במסגרת לימוד התלמוד, שביקשו לתת לתלמידים את מפתחות בכדי לפתוח את שערי התלמוד, ולהצליח להבין את מהלך דבריו.

תכניות שונות, בעשרות השנים האחרונות, נכתבו במטרה להפוך קטעים מן התלמוד – מרביתם בעלי אופי אגדי, ומקצתם בעלי אופי הלכתי דיאלוגי – לסוגיות רלוונטיות ועכשיות, שהלומד יכול למצוא בהם את הד לשאלות וסוגיות המעסיקות את החברה בימינו. הניסיון של התכנית שלפניכם הוא לאחוז מזה וגם מזה לא להניח את ידו. מצד אחד אנו סבורים שלא ניתן באמת לדבר על שיח תלמודי מבלי לרכוש כלים ומיומנויות שיאפשרו ללומדים להתמודד עם טקסט תלמודי שאינו סבוך יתר על המידה. ועל כן, התכנית דורשת עמל רב של היכרות עם דף התלמוד, שפתו הייחודית, מושגיו הרבים, וכדומה, ואין היא מנסה לקצר את הדרך עבור הלומדים. ומצד שני אנו חושבים שהלימוד חייב להיות משמעותי ורלוונטי, לא רק בכדי לקרב את השיח התלמודי אל ליבם של הלומדים ובכך לעודד אותם ללמוד ולהכיר אותו, אלא כי זו תכליתו האמתית של הלימוד: המטרה בסופו של יום היא לא להכיר את מה שנאמר לפני שנים רבות, ועלה על הכתב בצורה זו או אחרת, אלא לראות כיצד אותם מילים שחורות הופכות להיות מים מפכים, מילים חיות, שהלומדים יכולים לנהל איתם דיאלוג, ולהמשיך מתוכן ועל גביהם למסע פנימי או לשיח קבוצתי.

בכדי ליישם את המטרות הגדולות והחשובות האלו בחרנו לסלול את לימודי התלמוד בצורה הבאה:

- **ספר הלימוד:** בכדי לאפשר מפגש ישיר עם התלמוד, וליצור תחושת היכרות מיטבית התלמידים ילמדו את הסוגיות מתוך ספר הלימוד "נתיב לתלמוד" – שבו אוסף סוגיות תלמודיות עם פירוש שטיינזלץ, ספר לימוד הקרוב בצורתו לתלמוד, ולא לספר לימוד של בית הספר.
- **דפי העבודה:** את הלימוד מתוך הספר "נתיב לתלמוד" ילוו הדפים שלפניכם, דפי עבודה גדולים שבמרכזם עומד דף התלמוד עם פירושו של שטיינזלץ, ומסביב להם שאלות, משימות, הרחבות וכדומה – שעליהן יורחב בשורות הבאות. הסיבה שבגינה בחרנו גם בדפי העבודה לשים במרכז את דף התלמוד היא בכדי לאפשר למידה כמה שיותר אינטנסיבית של התלמידים מתוך דף התלמוד, וכמה שפחות דרך מקורות מעובדים, טיווח של המורה וכדומה – על אף שוודאי אלו נצרכים במקומות שונים.
- **צורת הדף:** את דף העבודה בחרנו לעצב בהמשך לדף התלמוד. כשם שבדף התלמוד עומד הטקסט התלמודי במרכז, ומסביב לו עומדים הפירושים, כך דף העבודה של התלמידים, שלמעשה מזמין את התלמידים להצטרף ל"שיח התלמודי", בנוי סביב הטקסט המרכזי של התלמוד והפרשנויות שסביבו, דבר המבטא את ההזנה של התלמידים להצטרף על האדוות שהולכות ונמשכות מן הטקסט הקדום ועד ימינו, ולהוסיף את האדווה הייחודית שלהם, לעגלים מדורות עברו.

כאמור, תהליך רכישת הכלים והמיומנויות הוא מרכיב מרכזי מאוד בלימוד התלמוד, ועל כן, בכל דף עבודה פיתחנו כמה מרכיבים שנועדו לאפשר לתלמידים לתרגל ולהתרגל לשפה התלמודית, למבנה הסוגיה התלמודית, למבנה הדף התלמודי וכדומה, דבר שבסופו של יום יאפשר להם להיות לומדי תלמוד עצמאיים:

- **קריאה יחפה:** בחלק העליון של כל עמוד, תחת הכותרת "קריאה יחפה" מוצגות משימות ושאלות שמטרתן לוודא שהתלמידים מצליחים להבין את מהלך הדברים בעמוד התלמוד שלפניהם. חלק מהמשימות נועדו לעזור לתלמידים לחלק בין חלקי התלמוד השונים, ובין החלקים השונים שבעמוד: משנה ותלמוד, ציטוטים של ברייתות, היכן ממוקם פירוש רש"י, היכן תוספות, מה התפקיד של "מסורת הש"ס" וכדומה. ומרבית השאלות נועדו לעזור לתלמידים לוודא שאכן הם הבינו את תפקידו של כל חלק וחלק מהשיח התלמודי שלפניהם.
- **טוב לדעת:** בחלק התחתון של העמוד, תחת הכותרת "טוב לדעת", מוצגים לתלמידים קטעי מידע חשובים על מושגים מרכזיים, דמויות בולטות, מאפיינים של דף התלמוד וכדומה. המושגים כתובים בדפים באופן תמציתי, ולשיקול דעתכם המורים כיצד להרחיב את העבודה עם מושגים אלו: למשל, ניתן לבחור מושג אחד בכל עמוד, שמחסירים את ההסבר שלצידו מדפי העבודה של התלמידים, ושולחים אותם לכתוב את ההסבר של המושג לאור עבודת חקר קצרה שיעשו.
- **מילים וביטויים:** בחלק התחתון של העמוד, תחת הכותרת: "מילים וביטויים", יופיעו מילים וביטויים מרכזיים בלשון התלמוד, מרביתם בארמית כמובן. אף כאן הדבר נתון לשיקול דעתכם המורים כיצד להרחיב את העבודה עם רשימת המילים והביטויים האלו: ניתן למשל, לתת לתלמידים את הרשימה ריקה, ולבקש מהם במהלך הלימוד לאסוף את פירושי המילים מתוך פירושו של שטיינזלץ.

בנוסף, תהליך הלמידה של השיח התלמודי אינו יכול לשיטתנו להיעצר בפיענוח הכתוב בלבד, אלא יש לנשוף עליו רוח חיה ולקרוא אותו באופן כזה שהשיח התלמודי יעורר שיח פנימי או קבוצתי גם בקרב הלומדים. לשם כך, בכל עמוד לצד הכלים שנתנו בכדי לרכוש את היכולות ללמוד את הטקסט התלמודי, הצענו כמה הצעות לדיון עקרוני או לעיסוק בסוגיה רלוונטית, הנמשכת מימי התלמוד ועד ימינו, דרך מקורות מארוך הספרים היהודי, מההווה הישראלית ומהעולם הרחב:

- **ריבוי קולות:** בחלק זה נדון עם התלמידים בשאלה עקרונית העולה מתוך חלק כזה או אחר בדף התלמוד שבו אנו עוסקים. לעיתים נעשיר את הדיון במקורות מארון הספרים היהודי. לעיתים נעשיר את הדיון במקורות או הפניות מההווה הישראלית או ממרחבים שונים בספרות העולם, או במציאות החיים בעולם בימינו. מלבד הדיון העקרוני החשוב בחלק זה, פעמים רבות ההרחבה בחלק זה תדגים לתלמידים את ההשפעה הרבה של התלמוד על הדורות הבאים אחריו: הן בשיח הפרשני על אודות התלמוד, הן בספרות התלמוד עצמה, והן במקורות אחרים.
- **רלוונטיות:** בחלק זה ננסה ללבן סוגיה עכשווית הנובעת מתוך דברי התלמוד. על פי רוב נציג את הדברים תוך הקשר אקטואלי לימינו, אם בהפניה לסרטונים, לעמדות של אנשי רוח בימינו, למגוון מקורות וכדומה. עיקרו של התהליך כאן יהיה להפוך את השיח התלמודי לשיח ערני ועכשווי, ולעודד את התלמידים לגבש עמדה אישית ולפתח דיאלוג מכבד ורציני, בדומה לשקלא וטריא התלמודי.

אנו מאמינים שאחירת החבל משני קצותיו: ההיכרות עם השיח של התלמוד עצמו מחד, ופיתוח השיח האישי והקבוצתי מתוך, על גבי, ולעיתים אפילו בניגוד, לדברי התלמוד, מאידך, תצמיח לומדים עצמאיים שבכוחם להקשיב לאחר: יהיה זה אדם או טקסט, בד בבד עם הקשבה פנימית, תגדל לומדים החשים בני בית בארון הספרים היהודי, אך גם לא חוששים מלהביע את דעתכם על גבי המקורות באותו ארון, יהיו אלו אפילו עמדות ביקורתיות, לומדים שהם אוהבי חכמה ואוהבי תורה גם יחד.

קריאה יחפה:

ממנו בצבע את המשנה שבעמוד שלפניכם, ובצבע נוסף את הגמרא שבה בעקבותיה:

- מסנה:
א. הסבירו את הביטויים: "מצוות הבן על האב" ומצוות "האב על הבן", וחשבו על דוגמה למצווה אחת המתאימה לכל אחד מהביטויים.
ב. על פי המשנה, מי חייב בכל אחד מסוגי המצוות האלו, ומי פטור מהן?
ג. הסבירו את המושג: "מצוות עשה שהזמן גרמא", וחשבו על דוגמה למצווה שכזו.
ד. מאילו מצוות עשה נשים פטורות? ומאילו מצוות לא תעשה הן פטורות?
ה. "מאי כל מצוות הבן על האב"? מה מנסה הגמרא להבין ביחס למשנה בשאלה זו?
ו. הגמרא מציעה פרשנות למושג "מצוות הבן על האב" שהיא לכאורה אפשרית, אבל שהיא מיד דוחה. מהי הפרשנות?
ז. על בסיס מה דוחה הגמרא את הפרשנות הזו?
ח. הגמרא מביאה הסבר חלופי למושג זה, בשם רב יהודה. מהו ההסבר, ומה הראייה מדברי חכמים המשנה שמחזקת את דבריו של רב יהודה?
ט. בשורה האחרונה של העמוד הזה ובראש העמוד הבא, מפורטות המצוות שהאב חייב לעשות בעבור בנו. מהן המצוות?

ריבוי קולות:

הלכה נפסק שאכן נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא. אך השאלה שנידונה בין הפוסקים הייתה - האם מותר לנשים לקיים מצוות שכאלו, ואם כן האם מותר להן גם לברך עליה?

"נשים... שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה, וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן, אם רצו לעשותן בלא ברכה, אין ממחין בידן".

(משנה תורה לרמב"ם, הלכות ציצית, פרק ג', הלכה ט')

הרמב"ם - רבי משה בן מימון (1135-1204) רב הקהילה במצרים, פוסק הלכה, תלמיד חכם, פילוסוף ורופא, עליו נאמר: "ממשה (רבינו) עד משה (הרמב"ם) - לא קם כמשה!"

"וכל מצוות עשה שהזמן גרמא, אף על פי שאינה חובה, רשות המצוה היא, ואף על פי שמברכות עליהן אשר קדשנו במצוותיו וצונונו לתקוע בשופר או לשמוע או לישב בסוכה או על נטילת לולב - אין אנו מוחינים בידים (אין אומרין להן שלא לעשות זאת)..."

(בעל המאור, מסכת ראש השנה, ל"ג, ע"א)

הר"ה - רבי זרחיה הלוי (המאה ה-12), מכונה על שם ספרו "בעל המאור". מלבד ספרי ההלכה שכתב, כתב שירים ופיוטים.

כל מצווה שהנשים פטורות וואם יעשו אותה איפשר לבוא לידי זלזול המצווה או לשום קלקול ע"י עשייתן מיחו בהם חכמים... לפי שאינן הזירות לקיימן בראו"י.

(הראב"ד, בפירושו לספרא המובא בבבלי במסכת חגיגה, ט"ז ע"ב)

הראב"ד - רבי אברהם בן דוד (1120-1198), אחד מגדולי הפוסקים בימי הביניים.

מה דעתכם על כל אחת מהעמדות האלו?

רלוונטיות:

המשנה יוצא מנקודת הנחה המבדילה באופן מובהק בין הציפיות והדרישות מגברים לעומת הציפיות והדרישות מהנשים.

מה לדעתכם מוביל את חכמים לצאת מנקודת הנחה שכזו?

האם מדובר במציאות חברתית שהייתה נהוגה בתקופתם? האם מדובר בעמדה עקרונית שהם החזיקו בה? האם מדובר בעמדה דתית-תורנית שהובילה אותם למסקנה הזו?

מה דעתכם על עמדה זו?

סרקו את הברקוד וצפו בסרטון: "מגדר בן הילדים".

- האם אתם מזדהים עם המסר שעולה עם הסרטון?
אם לא - מדוע?
אם כן - מדוע? וכיצד אתם מסבירים או פותרים את המתח שקיים בינו לבין המשנה שלפנינו?

- לו הייתם מנסחים את המשנה כיום - כיצד הייתם מנסחים אותה?

118 האשה נקנית פרק ראשון קדושין בט ע"א

עד שימשוך או יחזיק. ועוד ביהרון כחו של הקדוש: חפץ של הקדוש שמשכו...
עד שימשוך ויחזיק. *משכו בקנה ולא הספיק לפדותו...
עד שיעמד בקמתים - נותן קמתים. מאי טעמא -

א משנה על מצות הבן על האב - אגשים

הייבין ונשים פטורות, וכל מצות האב על הבן - אגשים פטורות. וכל מצות האב על הבן - אגשים פטורות. וכל מצות האב על הבן - אגשים פטורות.

ב גמרא מאי "כל מצות הבן על האב" - איילמא

כל מצות דמחייב ברא למיעבד לרא...
נשים פטורות - איילמא: "איש" - אין לי אלא איש, אשה מפנין? קשהו אמר "איש" אמר ואביו תירא? -

א משנה כל מצות הבן על האב

לעשות לאבא אגשים חייבין בהן ונשים פטורות. וכל מצות האב המוטלת על הבן - אגשים פטורות. וכל מצות האב המוטלת על הבן - אגשים פטורות.

קריובים

היה לאו בפני שפרעו וכו'...
היה לאו בפני שפרעו וכו'...
היה לאו בפני שפרעו וכו'...

טוב לדעת:

- משנה וגמרא - הגמרא מבוססת על דברי המשנה, כך שכל סוגיה תלמודית מתחילה במשנה, שעל גביה מתפתח הדין. אמנם בחלקים מסוימים הדין התלמודי יכול להרחיק נדוד מההקשר המקורי של הסוגיה, אך מבחינת עריכת התלמוד לעולם תבוא הסוגיה בין משניות המסכת.
מדרש - בתלמוד משובצות דרשות רבות שבהן נעשה חיבור בין ההלכה כפי שהיא מופיע במקורות חז"ל, לבין המקורות המקראיים.
מדרש יוצר ומדרש מקיים - ישנם שני סוגים של מדרשי הלכה: מדרש יוצר - שבו התחדשה ההלכה מתוך הדרשה. ומדרשי מקיים - שבו ההלכה הייתה קיימת, והמדרש רק נועד לחבר בין ההלכה לבין פסוקי המקרא.
(להרחבה ראו: חנוך אלבק, מבוא למשנה, 41-60)
והתניא... דתנו רבנן - לשון בה משתמש התלמוד ביחס לציטוטים ממקורות בתקופת המשנה, שאינם חלק מהמשנה. מקורות אלו מכונים: ברייתות.
ברייתא - פירוש המילה ברייתא הוא מחוץ, מחוץ למשנה.
התלמוד מרבה להביא מקורות שכאלו, מלבד המשנה עצמה, כיוון שהוא רואה במקורות הקדומים סמכות שעל פיה יישק דבר.

אליסף תל-אור

סמנו בצבע את הברייתות שמצטט התלמוד בעמוד זה (היעזרו בהגדרה המובאת ב"טוב לדעת" למטה בנוגע למושג ברייתא.

- א. מהן המצוות שחייב האדם בבנו על פי הדעה הראשונה המוזכרת בברייתא שמתחילה בסוף העמוד הקודם וממשיכה בעמוד זה?
ב. מה מוסיפים על כך דעת ה"יש אומרים"? איך החיוב הנוסף הזה דומה/שונה מהחיובים האחרים?
ג. מהי הטענה של רבי יהודה באותה הברייתא? מהי שאלת התלמוד ביחס לאמרתו זו, וכיצד התלמוד חוזר ומסביר את דבריו?
ד. מהיכן לומדים שהאב צריך למול את בנו?
ה. מי אחראי על מילתו של אדם אם אביו לא עשה זאת? סמנו את הפסוק שאותו דורשים חכמים בכדי ללמוד הלכה זו.
ו. מי אחראי על מילתו של אדם אם גם בית הדין לא עשו זאת? מהיכן לומדים זאת?
ז. מהיכן לומדים שהאישה אינה מחויבת במצווה זו ביחס לבנה? הסבירו את המקור ואת ההסבר הארוך שמוצא ליצידו בתלמוד.
ח. מניין לומדים שהאב חייב לפדות את בנו הבכור?
ט. מי אחראי לפדות את האדם במקרה שאביו לא פדה אותו? סמנו את הפסוק שאותו דורשים חכמים בכדי ללמוד הלכה זו.
י. מהיכן לומדים שהאם של הילד הבכור לא מחויבת לפדות אותו? פרטו את ההסבר הארוך שמביא לכך הגמרא.
יא. אדם שלא נפדה ונולד לו בן בכור – את מי עליו לפדות קודם: את עצמו או את בנו? הציגו את שתי העמדות המוזכרות בברייתא.

ריבוי קולות:

- צרו רשימה של "חובות הורים ביחס לילדיהם" (מלבד הדאגה לכלכל אותם ברמה החומרית בשנות ילדותם).
• האם הרשימה שלכם והרשימה המופיע בתלמוד דומות? האם ישנם מרכיבים שמופיעים ברשימתכם ולא מופיעים בדברי התלמוד, או להפך? מהם? הסבירו את ההבדלים.

ב- 20 בנובמבר 1989 פורסמה מגילת זכויות הילד. מאז ציינים בכל שנה ברחבי העולם המערבי את "יום הילד הבינלאומי" (במקומות אחרים מציינים אותו ב 1 ביוני).

מגילת זכויות הילד מורכבת מההיבטים החיוביים שיש לעשות למען הילדים (למשל דאגה לחינוך) ומההיבטים השליליים שיש לשמור את הילדים פניהם (למשל אלימות). סרקו את הברקוד ועיינו במגילת זכויות הילד.

- מה ההבדל בין הניסוח: חובות האב" או אם נתרם אותו ללשון לא מגדרית: חובות ההורים, לבי הניסוח "זכויות הילד"?
• איזה משני הניסוחים מוצלח יותר בעיניכם?

בט ק"א האשה נקנית פרק ראשון קדושיך 119
אף להשיטו בנהר – שמה ימרו כפיה ומבטן. וימכן אם לן יתע לטע. ליסטות סלקא דעתך – והלא עני ולא למדו כלום כאלו מלמדו ליסטות – דכין לזין לו אומנות, ויסקר לתמו – לן כפרט דרביס ילקטס את הכניות. כאשר צוה אחר – ולא את שרי. מתייב איהו – כענינא אשכחן מרי – לאכריס נחמך קן. אינו אלא לשון יירוד – סיפא מסיך וחיך כדכך, וטובי מד, וטובי לזכות. חופרה תפדה כו' – לזמן קרי ניה פקדה, ואיהו מנלן דלא מיפקדא – לוי, אמו, מנין שטיה מלוה לפדות את נכד? דכין דמלוה פקיה שלא חזן נחמא הוא – נני קרל נחמטסה. לפדות את עצמו – כסוטא כזר, ולא פלו לזני. ואיהו מנלן דלא מתייבא – נסי לזניה לזני מלוה לפדות, דכתיב "כזר כנין", אימא לוי תפדה נפשה כשפגול דהא קרני ניה פקדה, אלמא מלוה אלמא נמי נחמא. וכן מלוה פקיה שלחן חזן נחמא הילי כולו שאחרים כו' – הלא הוא לפדות – שלא פלו לזני.

רלוונטיות: בשנים האחרונות מתקיים דיון עקרוני ומעשי באיסלנד בנוגע לשאלת הזכות של הורים לערוך ברית מילה לילדיהם, עד שאלו יתבגרו והיו בעלי אחריות ושקול דעת להכריע בכוחות עצמם אם הם חפצים לעשות זאת או לא.

צפו בכתבה הבאה המתארת את אחד משיאיו של תהליך זה:

התלמוד מגדיר את מצוות ברית המילה כמצווה שחובה על האב לעשות לבנו.

בניגוד גמור לכך הקולות המבקשים לאסור על הורים לערוך עריכת ברית מילה לילד

ערכו דיון בין שתי עמדות מנוגדות אלו, ונסו להציג את הטענות לכאן ולכאן בדומה למבנה של הסוגיות התלמודיות: עם נימוקים קצרים ושאלות מדויקות כנגד העמדה האחרת.

האם הצלחתם להגיע למסקנה בדיון התלמודי שלכם? מה?

טוב לדעת:

- רבי... רבי – בעמוד הקודם צוטטו הדברים משמו של רבי יהודה. ובעמוד הזה מופיע רבי יהודה. אין לבלבל בין השניים. התואר רבי הוא תואר של חכמי ארץ ישראל, הן בתקופת המשנה והן בתקופת התלמוד. לעומת זאת התואר רב הוא תואר של חכמי בבל, שכידוע מסורות משמם נמסרו רק מתקופת התלמוד ואילך.
במקרה שלפנינו רבי יהודה הוא חכם מתקופת המשנה, שחי באמצע המאה השנייה לספירה בארץ ישראל, והיה מגדולי תלמידי רבי עקיבא. הוא הדמות שהכי הרבה הולכות מובאות משמה במשנה.
אגב, בתלמוד הירושלמי מובאת מקבילה לברייתא המובאת בראש עמוד זה, אלא ששם דברי רבי יהודה מובאים משמו של מורהו – רבי עקיבא. ואילו רבי יהודה הוא חכם מתקופת התלמוד שחי בבבל במאה השלישית לספירה, והיא מייסדה של ישיבת פומבדיתא ובראשה עמדה במשך שנים רבות.

- מילים וביטויים:
• סלקא דעתך? – עולה על דעתך?! לשון תמיהה.
• מנלן? – מניין לומדים זאת? מהו המקור לדבר?
• דכתיב – (האות ד' בתחילת המילה מקבילה לש' השעבוד בעברית)
• והיא – והיכן
• דלא – שלא (האות ד' בתחילת המילה מקבילה לש' השעבוד בעברית)
• אבוא – אביו
• בי דינא- בית דהין
• איהו- הוא
• נפשיה – נפשו, עצמו
• איהו- היא
• מחייבא - חייבת
• דאמר קרא – שנאמר במקרא
• ליסטים – שודדים. מילה זו מקורה ביוונית ולא בארמית (בלשון חז"ל יש לא מעט מילים שחדרו מהיוונית). מהמילה היוונית: ליסטיס- שודד.

- א. על פי רבי ירמיה, על מה מסכימים רבי יהודה וחכמים?
- ב. **שאלת אתגר:** על פי רבי ירמיה, במה נחלקים רבי ירמיה וחכמים?
- ג. "לפדות את בנו ולעלות לרגל" – **סמנו את הברייתא המצוטט בתוך התלמוד וסמנו במסורת הש"ס את המקור שממנו מצוטט הברייתא שלפנינו.**
- ד. הסבירו מהי הדילמה שעומדת בפני האדם?
- ה. מה העמדות השונות של חכמים ורבי יהודה ביחס לדילמה זו. מה הטעם של רבי יהודה?
- ו. האם הטעם של חכמים מוזכר באותה תוספתא? מה שאלת חכמי התלמוד על כך? ומה הנימוק שהם מציעים לדברי חכמים?
- ז. הסבירו את ההבדל שבין סוג הנימוק של רבי יהודה לסוג הנימוק שמביאה הגמרא לדברי חכמים.
- ח. **סמנו ב"מסורת הש"ס" – מה המקור של הברייתא הקובעת שבכורתו של הילד נקבעת על פי אמו ולא על פי אביו.**
- ט. מה התמיהה ששואלת על ברייתא זו הגמרא.
- י. כיצד היא פותרת תמיהה זו?
- יא. מהיכן לומדים חכמים שאדם חייב ללמד את בנו תורה? מהיכן הם לומדים שאם לא לימדו אביו – הוא חייב בעצמו?
- יב. מהיכן הם לומדים שאמו של הילד אינה מחויבת בדבר? הסבירו את התשובה במלואה.

ריבוי קולות:

"אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל.
שבתחלה, מי שיש לו אב, מלמדו תורה. מי שאין לו אב, לא היה למד תורה.
מאי דרוש? 'ולמדתם אתם' – ולמדתם אתם (דברים יא, יט) התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים.
מאי דרוש? 'כי מציון תצא תורה' (ישעיהו ב, ג).
ועדיין מי שיש לו אב, היה מעלו ומלמדו. מי שאין לו אב, לא היה עולה ולמד.
התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא.
עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע.
(בבלי, מסכת בבא בתרא כ"א, ע"א)

- מה המהפכה שיצר יהושע בן גמלא ביחס לאמור בדף התלמוד שלפנינו על אודות לימוד התורה?
- מהם היתרונות ומהם החסרונות בדרך שבה היו מלמדים תורה לפני המהפכה של יהושע בן גמלא?
- מהם היתרונות ומהם החסרונות בדרך החדשה שסהל יהושע בן גמלא?
- איזה מהדרכים לדעתכם היא האידיאלית יותר?
- איזה מהדרכים לדעתכם היא המעשית יותר?

רלוונטיות:

לימוד תורה לנשים שמופיע בסוגיה שלפנינו הוא אחד מן הנושאים שחלו בהם תמורות במרוצת השנים, ועד היום הדעות חלוקות בנושא זה.

מצאו מקור אחד מארון הספרים היהודי שאתם חולקים עליו ואף מקומם אתכם בנוגע לנושא זה, ומקור אחד מארון הספרים היהודי שאתם מזדהים עמו בנוגע לסוגיה זו, והסבירו את בחירותיכם.

תוכלו להיעזר בשני הברקודים שלפניכם המפנים לדפי לימוד באתר "מדרשת" העוסקים בנושא זה:

לימוד תורה לנשים

"בינה יתרה" – לימוד תורה לנשים אז והיום

120 האשה נקנית פרק ראשון קדושין כס"ב

כל היבא דליבא וכל מקום שאין אלא חמש סלעים ביה, וצריך הוא לפדות את עצמו וכל אבא את בנו – הוא קודם לבנו כפרין. מאי טעמא (מה טעם) – מצוה דגופיה עריסא (שך עצמו נדירות) על מצוה שהוא עושה עבור אחרים. כי מליגי היבא דליבא דאיכא (כאשר חוקרים הם במקום שיש) לאב קרקעה בשווי חמש סלעים שהם משועבדים ביה אחרים לצורך נביית חוב, וקרקעת בשווי חמש סלעים שהם בני תורין. וזה טעמה של המתלוקת, ר' יהודה סבר: מלה דכתיב (שנאמר) בתורה כלומר, כל התחייבות שהיא מן התורה ככתובה בשטר דמיא (חשבון) נובית מן המשועבדים כלל הלואה בשטר. ומשום כך הנינו חמש סלעים שהם בני תורין פריק לבידה (פודה את בנו). ואולי לדידה (הולד הבת) וסוף מן הנינים את הקרקע בשווי חמש סלעים (המשועבדים שבני ביתו פירוט שלה). ורבנן סברי (וחכמים סבורים) מלה דכתיב באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא (מזה התוב בתורה אינו נחשב ככתוב בשטר) לפי שאינו התחייבות פסיבית ומגוררת על אדם זה והילקף (משום) ופרין בנו אינו יכול לפדות מהקרקעת המשועבדים. וכו' רבנן (שנו חכמים) היה בידו כסף לפדות את בנו ולעלות לרגל – פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל. ר' יהודה אומר: עולה לרגל, ואחר כך פודה את בנו. וטעמו של דבר שזו העליה לרגל היא מצוה עוברת, ואם לא יקיימנה עכשיו תחבטל. וזו פרוק הבן מצוה שאינה עוברת – שיכול לעשותה גם לאחר מכן. ושואלים: בשלמא (ניחא) מוכן הדבר ליער? והתיר, דקראמר טעמא (כמו שאמר את המעט) ותחמיס (חכמים מה טעם) שאומרים שצריך לפדות את בנו תחילה? ומשיבין: אמר קרא (הכתוב) "כל כבוד בעין תמיד" (שמות ל, כ) והדר (ואחר כך) בהמשך כתוב "ולא יראו פני ריקם" (שם) בעליה לרגל. טעמה שכן הדר הרואה, שמצוה פרוק קודמת לעליה לרגל. וכו' רבנן (שנו חכמים) מנין שזם היו לו חמשה בניו ככורים כולן – תלמוד לומר "כל כבוד בעין תמיד" (שם) "כל כבוד בעין תמיד" – וכו' רבנן (שנו חכמים) שישא (ישא) וכו' והדר: פשיטא (פשוט) מוכן כאלו, הלא כפטר רחם תלא דרומא (תנחה התורה) את המצוה "קדש לי כל פטר רחם" (שמות יא, א), וכיון שכולם הם פטר רחם לאמורתיהם חייב לפדותם: ומשיבין: מזה דרומא (שנאמר): יתן (ינחם) בדידה (שהו) כבוד כבוד מנהלה, מה לתולן ברוך חלה הבכור הנזכר שם שמקבל פי שנים הוא ורוקא "ראשית אונו" (דברים כא, יז) כלומר בנו הראשון של האב, ואין הדבר חלי כפטר רחם של האם. אף כן לענין פרוק תלוי הדבר גם בראשית אונו, הראשון שנולד לו יתייב לפדותו. על כך קא משמע לן (ומשמיע לן) שאין הדבר כן, וכבוד לענין פרוק תלוי רק בהיותו פטר רחם. והיבא דלא אנגריה אבהו (והיבן שלא ידעו אותו) מריחיה איהו למיבגר נפשיה (והייב הוא לידת את בנו) דכתיב (שנאמר) גם נקרא שלא בביקור המקובל – ועוד איהו מלך דלא מריחיה ללמד – מצוה ללמד, וכל שאינו מצוה ללמד בעצמו תורה – אינו מצוה ללמד ואשה שכתובה, ואפשר לקחת גם "ולמדתם" לומר: כל שמצוה ללמד – ואיהו מלך דלא מריחיה ללמד – מצוה ללמד. וכו' רבנן (שנו חכמים) ומשיבין: שאינה מצוה ללמד, אינה מצוה גם ללמד. ושואלים: ואיהו מלך דלא מריחיה ללמד – מצוה ללמד – מצוה ללמד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמדו דכתיב (שנאמר) "ולמדתם" ואפשר לקרוא גם "ולמדתם", לומר: כל שאחרים מצווין ללמדו – מצוה ללמד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמדו – אין מצוה ללמד את עצמו. ומנין שאין אחרים מצווין ללמדו? וכל שאין אחרים מצווין ללמדו – מצוה ללמד את עצמו. וכו' רבנן (שנו חכמים) ולא את בעריבם.

קיינים
תשעה בתן מנסיבין ראה בתים (יהי אויל) כפרו: כינו יו גורם האב הפטר ללקחות פשה בתן מנסיבין בני תורין, ומפקיע מום את המשועבדים לצורך פרוק עצמו? וזהו מה שחזרו בם שמדבר במקרה שהיה כבר שיעבוד זה לכתן, אלא שהיה השעבוד עובר האב עד הארבעה קטן, ואילו האב עצמו יש לו בני תורין ובהם קיים המצוה. וכו' ר' פירוש עד הארבעים, ובתים שני פירוש שחמשה סלעים בני תורין היו במשולש, ששילב אתם עד מקום נראה שחזרו כן בפרין בקרקעת, דכתיב (שנאמר) ויבא בתורה, ומכל מה שקראנו (ובתים שבעים רב) חזרו שכתובה היא שמוכר את הקרקעת תורה רבית. והיינו שאם סבור שאין פרוק בקרקעת עצמו, עם זאת מהמת תחוב שחייב לתת הר' למד את בנו ולעלות וכו' רוב המפרשים מסבירים שמדובר בני שאין בידו די כסף לקיים את שווי המצוה. אכן בישיב מביא גם פירוש אחר, שיש כרוי של האב כפי שפירשנו אלא שהשאלה היא איזה מהם יקיים לעשות (ראוה בסורה) כיון ויהא בנקמה שהיה פרוק זה המאמר מוסק. והיינו נטיס קנת לפרוש המצוה, שדבר הכתוב נאמר בני שלא בידו לו אם יוכל לעלות לרגל לארץ שדודא המשה מלפני מלפנין. אבל אם ירצה שלא יוכל לעלות – אף הכתוב מודיע שמצוה עליה לרגל קודמת.
עלך כבוד כבוד מנהלה יש ראשונים שפירשו שיש רנו לומר שיהא פרוק הן רק בכבוד אבא, אפילו אינו פטר רחם, אלא שפטר רחם הוא שחבן צריך להיות לא רק פטר רחם למנו אלא גם כבוד לאביו ור"ח בן שואל. רביא, והמפרשים מסביר שהיה יוכלים לומר שחובת האב לפרוק את הבן היא רק כשהוא ראשית אונו. אבל פטר רחם לאמו יפדה הוא את עצמו.
מריחיה אותו למיבגר וכו' רש"י מסביר כי חובת האדם ללמד בעצמו נובעת מכתוב אחר

- טוב לדעת:**
- משנה, תוספתא, ברייתא** – רבי יהודה הנשיא אסף וערך בעל פה את דברי חכמי המשנה בדורות שלפניו. אך היו מסורות נוספות שעברו בעל פה. את חלקם אספו וערכו למציון רבי חייא ורבי אושעיא ב"תוספתא" – הנקראת כך משום שהיא תוספת למשנה.
- ומלבד משניות אלו היו מסורות נוספות של הלכות ומדרשים שלא נאספו אלא המשיכו להימסר בעל פה בצורה לא מסודרת. לכל אותם מקורות מתקופת המשנה, שלא נכנסו למשנה (כולל התוספתא) קוראים: ברייתות. את הברייתות והתוספות אפשר לזהות בתוך דברי התלמוד בכמה דרכים:
- א. לפני ציטוט של מקור מתקופת המשנה יבוא ביטוי אחד מרשימת הביטויים האלו: מתניתין, דתניא, תנן, תנו רבנן, דתנן, תנינא וכדומה. לכל הביטויים האלו משמעות דומה, פירושה: שנינו, כלומר למדנו ושינונו את דבריהם של התנאים (החכמים בתקופת המשנה).
- אם אותה מילה כתובה עם האות נו"ן פעמיים בתוכה (דתנן, מתניתין, וכדומה) סימן שהמקור הוא מהמשנה עצמה.
- ואם היא כתובה כשנו"ן אחת בתוכה (דתניא, תנו רבנן, וכדומה) – סימן שהציטוט הוא ממקור מתקופת המשנה שלא מופיע במשנה עצמה.
- ב. המשנה, התוספתא והברייתות – יופיעו בעברית, בשונה מהתלמוד שהוא עברית מהולה בארמית.
- מילים וביטויים:**
- **היכא- היכן**
 - **דליכא – שאין (ליכא- אין), והאות ד' מקבילה לש' השעבוד (בעברית)**
 - **מאי טעמא – מה הטעם? מה הסיבה?**
 - **דגופיה – של גופו (האות ד' מקבילה למילה של בעברית)**
 - **עדיפא – עדיפה.**
 - **כי פליגי- כאשר הם חלוקים, המחלוקות היא בשאלה**
 - **דאיכא – שיש (איכא – יש), והאות ד' מקבילה לש' השעבוד (בעברית)**
 - **דמיא – דומה**
 - **פשיטא – פשוט! תמיהה מדוע יש לומר את הדבר, שכן זה פשוט וברור**
 - **מהו דתימא – שהיית אומר, שאפשר היה לחשוב ולומר...**
 - **קא משמע לן – בא להשמיע לנו; כלומר שלשם כך הדברים נאמרו, בכדי שנגיע למסקנה הזו, ולא למסקנה שגויה. ביטוי זה מופיע בדרך כלל אחרי השאלה: "פשיטא" ושאלות שכמותה, והוא בא להסביר מה החידוש או הדיוק שנלמד, שבגינה הדבר לא היה פשוט וברור מאליו, ובכל זאת היה צריך לומר אותו.**

קריאה יחפה:

- א. "אדיך על צוארי דבריך, משיתסר ועד עשרים ותרתי" – רש"י מציע שני פירושים לדברים אלו של רבי נתן בר אמי. סמנו את שני הפירושים בתוך פירושו של רש"י. הסבירו את שניהם, וחשבו איזה מהפירושים מניח את דעתכם יותר?
ב. "חנך לנער על פי דרכו" – כיצד מפרש התלמוד את משמעותו של פסוק זה? (היעזרו ברש"י)? מצאו או חשבו על פרשנות נוספת לפסוק זה.
ג. "עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה?" – הסבירו במילים שלכם את שאלת התלמוד, ואת הקשר שלה לסוגיה שבה אנו עוסקים.
ד. מהי תשובתו של רבי יהודה בשם שמואל לשאלה זו?
ה. סמנו את המקור שמביא התלמוד בכדי להקשות על דברי רב בשם שמואל. איזה סוג של מקור מובא בכדי להקשות על דבריו (העזרו ב"טוב לדעת" למטה)? מה אם כן הקושיה של התלמוד על דבריו של רבי יהודה בשם שמואל?
ו. למה הכוונה של התלמוד באומרו: "תלמוד" – והלא הספר "תלמוד" עוד לא היה קיים באותם הימים? (היעזרו ב"טוב לדעת" למטה)
ז. כיצד פותר התלמוד את הסתירה בין המקורות שלפניו?
ח. מהי אם כן המסקנה? מה התשובה לשאלה שבה פתחנו את החלק הזה בסוגיה: עד כמה אד חייב ללמד את בנו תורה?
ט. "ואבי אביו מי מחייב" –? הסבירו את הקושיה של התלמוד. מה המקור שמביא התלמוד בכדי לחזק את הקושיה שלו?
י. מה תשובת התלמוד לשאלה זו?
יא. הסבירו את דרשתו של רבי יהושע בן לוי, והסבירו את ההקשר שלה לסוגיה.
יב. מה נהג לעשות רבי יהושע בן לוי, מאמוראי ארץ ישראל בדור הראשון של האמוראים, על פי המספור עליו?
יג. מה עשה בעקבות זאת תלמידו הצעיר רבי חייא בר אבא? ומה מסופר בהקשר זה על רבה בר רב הונא, מחכמי בבל בדור ה-4 בימי האמוראים?

ריבוי קולות:

בסוגיה שלפנינו מובאת מסורת משמו של רבי יהושע בן לוי: "כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני..."

בדומה לכך מסופר בתלמוד הירושלמי הסיפור הבא:

"ר' יהושע היה רגיל לשמוע פרשה מבן בנו בכל ערב שבת. פעם אחת שכח ונכנס לרחוץ באותם מרחצאות של טבריא, והיה סמוך על כתפו של ר' חייא בר-אבא. ניזכר שלא שמע פרשה מבן בנו, חזר ויצא.

אמר לו ר' חייא בר-אבא: ולא כן לימדתנו, רבנו – אם התחילו אין מפיסקים?
אמר לו: חייא בני, קלה היא בעיניך? שכל השומע פרשה מבן בנו, כאילו הוא שומעה מהר-סיני, שנאמר: "הודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוהיך בחורב".

(ירושלמי, מסכת שבת, פרק א, הלכה ב, מתורגם ומעובד על פי ספר הלכה ב, יוסף קארו, האגדה)

- את דבריו של רבי יהושע בן לוי אפשר להבין בשתי דרכים: הראשונה, שהדימוי של קבלת התורה בסיני הוא ביחס לסבא הלומד עם הנכד שלו, והשנייה, שהדימוי הזה הוא ביחס לנכד שלומד עם סבו. איזה מהפרשנויות קרובה יותר לפשט הדברים?
חשבו והסבירו את המשמעות של לימוד תורה המשתקף מכל אחת מהפרשנויות.
איזה מהפרשנויות קרובה יותר ללבכם?

122 האשה נקנית פרק ראשון קדושים ל כ"א
הנה אמנא ליה לשטן גירא בעינך...
הנה אמנא ליה לשטן גירא בעינך...
הנה אמנא ליה לשטן גירא בעינך...

רלוונטיות:

מהם מקצועות הלימוד או נושאי הלימוד תחת הכותרת "יהדות" שלדעתכם חייבים להילמד בבית הספר?

דרגו את הרשימה שלפניכם – על פי סדר החשיבות שלדעתכם נכון (כך שאם בסופו של דבר אין מספיק שעות במערכת לטובת העניין, הדברים הראשונים ברשימה – יש סיכוי שילמדו, והאחרונים – יהיו הראשונים שלא להילמד):

- חמשת חומשי תורה
ספרי הנביאים
ספרי הכותבים
משנה
תלמוד
הלכה

- ספרות חיצונית מימי בית שני
היסטוריה של עם ישראל
מחשבת ישראל מימי הביניים (למשל הרמב"ם)
מחשבת ישראל מודרנית (למשל שפינוזה, הרב קוק וכדומה)
שירה עברית
ספרות עברית
הגות חסידית
קבלה
פיוטים
אגדות ומדרשים
סיפורים עממיים
הגות ציונית

- אחר:
השוו בין הרשימה שצירתם לבין מה שאתם לומדים או למדתם בשנים עברו בבית הספר?
האם היקף השעות המוקדש בבית הספר לאורך השנים תואם את עמדתכם? נמקו.
האם הנושאים הנלמדים בבית הספר חופפים לנושאים שלדעתכם חשוב ללמוד?

טוב לדעת:

מיתבי – קושיה, שאלה או שאלה ששאלו את רוב מובא בה מקור מתקופת המשנה שסותר אמירה של חכם מתקופת התלמוד (כאשר הנחת היסוד הגלומה בטענה זו, היא שאמורא לא יכול לחלוק תנא)
תלמוד – כשהתלמוד אומר "תלמוד" הוא ודאי לא מתכוון לספר שאנו מחזיקים ביד. אלא כפי שרש"י כותב בפירושו בעמוד הבא: "סדרות וטעמי סתימתיקה של משניות, ולתלם זמה שסותרות זו את זו". כלומר ה"תלמוד" פירושו תהליך הלמידה של האדם סביב המשנה: שאלות, העמדת תירוצים, ביאור מחלוקות וכדומה.
חד אמר... וחד אמר... פעמים רבות שמובאת מחלוקת בתלמוד בין שני תלמידי חכמים, אך אין יודעים מי אמר את הדעה הזו ומי אמר את השנייה. דבר זה נובע מכך שדברי החכמים המצוטטים בתלמוד בשמם נמסרו בעל פה במשך שנים בבתי המדרש שלהם ואף עברו מבית מדרש אחד למשנהו, ואפילו מארץ ישראל לבלב ולהפך.
שמואל – מגדולי אמוראי בבל, עמד בראש ישיבת נהרדעא שבבל. חי בדור הראשון של אמוראי בבל: סוף המאה השנייה לספיר עד אמצע המאה השלישית לספירה. רב, אף הוא מגדולי אמוראי בבל באותם הימים, היה בר הפלוגתא שלו.

מילים וביטויים:

- הווה אמנא – הייתי אומר. כאן משמשות מילי אלו כדיבור פשוט ויומיומי. אך פעמים רבות בתלמוד מילים אלו משמשות כביטוי שפירושו: היית חושב לומר, כלומר היה אפשר להסיק מסקנה מסוימת, אלא שבסופו של מסקנה זו נדחית.
חד אמר... וחד אמר... – אחד אמר כך (ומפרטים את אחת העמדות) ואחד אמר כך (ומפרטים את העמדה שנייה).
יוקא – ילד צעיר,
בי כנישתא – בית כנסת
אומצא – חתיכת בשר שאך בקושי בושלה. מקורה של מילה זו מהשפה הפרסית, שאף היא מהשפות שחדרו לאורך השנים לשפה העברית והעשירו אותה. בפרסית משמעות המילה amic – תבשיל המורכב מכמה מיני בשר
בית מדרשא – בית המדרש

אליסף תל-אור

קריאה יחפה:

- א. הסבירו את המדרש שמוסר רב ספרא משם רבי יהושע בן חנניא בנוגע לפסוק: "ושננם לבנך..."
ב. כיצד אתם מבינים את דברי רב ספרא: "לעולם ישלש אדם שנותיו: שלישי במקרא, שלישי במשנה, שלישי בתלמוד, בקריאה פשוטה (היזכרו בשאלת פירוש המילה "תלמוד" בלשון חז"ל עליה דברנו בדף הקודם).
ג. האם גם התלמוד הבבלי הבין בדרך זו את דבריו של רב ספרא משם רבי יהושע בן חנניא?
ד. מה היה קשה לתלמוד עם דרשה זו?
ה. מה הפתרון של התלמוד לקושיה זו? שימו לב שיש שתי פרשנויות שונות לשאלה זו. האחת פרשנותו של רש"י והשנייה של התוספות. סמנו את פירושו של רש"י לקושיה זו, ואת פרשנותם של בעלי התוספות לקושיה הזו. וחשבו איזה מהפרשנויות מניחה יותר את דעתכם.
ו. מה תפקידם של "הסופרים" לדעתכם? מה תפקידם של הסופרים על פי הפרשנות המובאת בעמוד זה?
ז. מה הבעיה שהתעוררה בתלמוד בנוגע לספירת האותיות והפסוקים? האם הצליחו חכמי התלמוד לפתור את בעיה שהתעוררה? קראו ב"עיונים" של פירוש שטיינזלץ המובאים בתחתית דף הגמרא את הקטע המתחיל במילים: "חמשת אלפים וכו'". מה הבעיה המוצגת בקטע זה ביחס לאמור בתלמוד. מה דעתכם על בעיה זו, וכיצד אתם מסבירים את קיומה או פותרים אותה?
ח. מה אנחנו יכולים ללמוד מכאן על התפתחות המסורות של כתיבת ספר התורה?

ריבוי קולות:

הדרשה של רב ספרא נפסקה להלכה. השוואה בין פסיקת הלכה של פוסקים רבים, ללשון המיוחדת של הרמב"ם מלמדת לא רק על פרשנות שונה למושג "תלמוד" אלא על אופי לימוד ותכלית לימוד שונה לחלוטין.

השוו בין דברי הרמב"ם לדברי הרמ"א, וערכו רשימת הבדלים: מהו תוכן הלימוד? האם יש ספר לימוד? מהו תהליך הלימוד? מה תכלית הלימוד?

"והייב שכלת את זמן למידתו שליש בתורה שבכתב ושליש בתורה שבעל פה ושליש ביבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה וענין זה הוא הנקרא גמרא... מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושן בכלל תורה שבעל פה והענינים הנקראים פרס בכלל הגמרא הן... כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו."

(הלכות תלמוד תורה, א', יא-יב)

"יש אומרים שבתלמוד בבלי ישלש בלול במקרא במשנה וגמרא אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל. ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם... אבל לא בלמוד שאר החכמות... ומכל מקום מותר ללמוד באקראי בשאר החכמות ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס, ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמאלו כריסו ויין הוא ילדע איסור והיתר ודיני מצוות"

(הגהות הרמ"א, שולחן ערוך, יורה דעה, רמ"ו, ד)

- עם איזה מהעמדות אתם מזדהים? מדוע?

רלוונטיות:

סרקו את הברקוד וצפו בקטע ה"ספוקן וורד" של טל כהן: "למד ללמוד תנ"ך?", מתוך פסטיבל הקהל שנערך בחג הסוכות תשע"ז, 2016, במלל-תל-אביב:

- האם אתם מזדהים עם החוויה שמתארת טל בדבריה?
• מה היחס שלכם ללימוד תנ"ך, ולימודי יהדות בכלל בבית הספר?
• מה הסיבות שלדעתכם מובילות את מערכת החינוך לקבוע את לימודי התנ"ך כלימודי חובה בבתי הספר היהודיים בישראל?
• מה לדעתכם הסיבות שמובילות את מובילי בתי הספר שלכם – הורים, צוות חינוכי – להוסיף שעות לימודי יהדות נוספות על אלו שחובה
• מה התכלית של כל לימודי היהדות בעיניכם?
אגדו יחד את תשובותיכם אלו, ונסחו "ספוקן וורד" אישי משלכם שיבטא את היחס שלכם ללימודי היהדות.

טוב לדעת:

רש"י – רבי שלמה יצחקי, חי (1105-1160) בצרפת, והיה מגדולי הפרשנים של התלמוד. תוספות – התוספות הוא חיבור שמצרף בתוכו את דבריהם של עשרות רבנים שחיו באשכנז וצרפת, בתקופה שמתחילה מעט אחרי רש"י (המאה ה-12), ונמשכת עד שלהי ימי הביניים (המאה ה-14). על שם חיבור זה מכונים החכמים שלקחו בו חלק: "בעלי התוספות". אחד מגדולי "בעלי התוספות" היה רבנו תם, נכדו של רש"י. פירוש בעלי התוספות הוא פירוש שונה מזה של רש"י, כיוון שלצד פירוש פשוט של דברי הגמרא, הקשו בעלי התוספות קושיות, תוך שהם משווים בין דברי התלמוד במקום זה לדבריהם במקום אחר, והעמידו תירוץ לשאלותיהם. בכך, במידה רבה, עשו בעלי התוספות לתלמוד את מה שעשו חכמי התלמוד במשנה. במחקר תקופה ארוכה בשנים, הושפעה מסורת הלמידה של התלמוד בעדות אשכנז ממסורת הלמידה של בעלי התוספות. בנוסף בפירושם השוו בעלי התוספות בין ההלכה בתלמוד לבין ההלכה כפי שהתעצבה בתקופתם, וניסו להבביר ולתפרך את ההבדלים שהיו קיימים לא אחת.

- הרמב"ם – רבי מיימון (1135-1204) רב הקהילה במצרים, פוסק הלכה, תלמיד חכם, פילוסוף ורופא. ידוע בפרשנותו הנועזת למקרא, לדברי חכמים ולהגות היהודית בכדי להתאים בינה לבין מסקנות החקירה הפילוסופית שלו, שבה פסע בעקבות גדולי הפילוסופים היוונים. הרמ"א – רבי משה איסירליש (1530-1572). חי בפולין והיה חכמי אשכנז בתקופת האחרונים. פסקי ההלכה שלו מופיעים כהערות "הגה" על ספר ההלכה של רבי יוסף קארו: השולחן ערוך. פרס – גם הרמב"ם בדבריו וגם הרמב"ם בדבריו (המובאים בחלק של "הריבוי קולות") משתמשים במושג: "פרס". מקורה של המילה בשפה הפרסית, שם היא משמשת במובנה הפשוט של מטע עצים. האנגלית, וקבלה משמעות נוספת – של "גן העדן", "הגן הנעלם", כדימוי לעיסוק בעניינים רוחניים, שבפרשנויות שונות נתנו לאותם עניינים רוחניים משמעויות שונות ומגוונות כמובו.

Page 123 containing text from 'The Book of the Twelve Prophets' (פרק ראשון) and 'The Book of the Twelve Prophets' (האשה נקנית). The text discusses the structure and content of the prophetic books, including the names of the prophets and the nature of their messages.

קריאה יחפה:

- א. סמנו את פירוש רש"י, דיבור המתחיל: "אמור לחכמה אחותי את".
ב. על פי רש"י מה לומדים חכמים מהפסוק במשלי: "אמור לחכמה אחותי את ומועד לבינה תקרא" (ז', ד)? (שני פירושים בתוך פירוש רש"י)
ג. על פי רש"י - מאיזה חלק של הפסוק לומדים חכמים את הדרשה שלהם? (שני פירושים בתוך פירוש רש"י)
ד. מה תפקידם של כל הפסוקים המובאים לאחר דרשה זו? ("קשרם על..."; "כחצים ביד..."; "חצי גיבור..."; "חציך שונים..."; "אשרי הגבר...")
ה. "את והב בסופה" - פתחו את ספר במדבר, פרק כ"א, יד, קראו את הפסוק המלא, והסבירו את משמעותו.
ו. מה הדרשה שיוצר רבי חייא בר אבא על פסוק זה? (היעזרו ברש"י)
ז. סמנו את הברייתא הראשונה שמצוטטת בדברי התלמוד, המתחילה במילים: "תנו רבנן: ושמתם..."
ח. סמנו ב"מסורת הש"ס" את המקור ששמנו מצוטט ברייתא זו.
ט. איזו מילה דורשים חכמים בפתיחתה של ברייתא זו? מהו משחק המילים שיוצרים חכמים במילה זו?
י. הסבירו במילים שלכם את המשל והנמשל שמוצג בברייתא זו.
יא. בין שורה 13 מלמטה, עד לשורה 7 מלמטה - התלמוד מצטט שלוש דרשות בנוגע ליצר הרע. בצבע אחד דרשות שמקורן בדברי חכמי המשנה. בצבע אחר דרשות שמקורן בארץ ישראל בתקופת התלמוד, ובצבע נוסף דרשות שמקורן בבל בתקופת התלמוד.
יב. מה העצה שנאמרה בבית מדרשו של רבי ישמעאל בנוגע להתמודדות עם יצר הרע?
יג. כיצד הדרשות השונות המובאות בעמוד זה קשורות למהלך הסוגיה שלנו?

ריבוי קולות:

דעות רבות נשמעו במרוצת הדורות בנוגע ליחס שבין חיי החומר מלאי התשוקה והיצרים, לבין חיי הדת או המוסר.

- האם אתם מזדהים עם היחסים כפי שמציגה אותה הדרשה של חכמים (המתחילה במילים "ושמתם")?

קראו את דבריו של פילון האלכסנדרוני (קראו על דמות זו ב"טוב לדעת"):

"הוא (משה) לא חייב חיי צנע, כמו מחוקק הספארטנים, ולא חיי מותרות, כמו זה שלימד את היונים והסיבראיטים מנהגי אנינות ואיסטניסות (שלושת העמים היוונים המוזכרים כאן הפכו לסמלים בתועדה היוונית: הלקונים, שבירתם ספארטה בפילופוניוב; היונים שישבו באסיה הקטנה; אנשי סיבאריס שבדרום איטליה),

אלא סלל שביל זהב בין שני האורחות. הוא ריכך את הנוקשה, חיזק את הנרפה, וכמו בכלי נגנה, ממתן במיתר האמצעי את הגזמות הרמוניה והתאמה של החיים בלא דופי".

(מתוך כתבי פילון האלכסנדרוני בערכית סוזאן דניאל-נטף, על החוקים לפרטיהם, ד, חוקי הכשרות, עמ' 157)

- האם עמדתו דומה למדה המשתקפת מדרשת חז"ל שבעמוד זה, או סותרת אותה?

124 האשה נקנית פרק ראשון קדושין ל ק"ב
"אמור לחכמה אחותי את ומועד לבינה תקרא" (משלי ז', ד) כלומר, שהיא כפי בה כמו שהיא מכיר את אחותו. ואומר "קשרים על אצבעותיך כתבם על לוח לבך" (שם ג), ואומר "כחצים בידך כן בני העוורים" (תהלים קכ"ד, ו) ואומר "חציך שונים" (שם ט), ואומר "אשרי הגבר אשר מלא את אשתו משה לא יבושה כי ידבר את ארבים בשערי" (שם קכ"ה, ה) ומכל אלו הפסוקים משמע שהבנים נמשלו לחיים שונים. ורש"י: מאי (זה) האב ובנו, הרב ותלמידו שערסקין זה? אמר ר' חייא בר אבא: אפילו נעשים ארבים בשער, כענין, אחד - הלימוד, ואולם אינם זדים משם עד שנעשים ארבים זה את זה, שנאמר "על כל יאמר בספר מלחמה ה' את רבך בסופה" (במדבר כא, יד) ומפרש "בסופה" אלא "בסופה" כסופה של הרכבה הם גמרים לארבה.
א' וכן נשנו (החכמים) נאמר לגבי דברי תורה "ושמתם את דברי אלה על לבבכם" (דברים יא, יח) ומפרשים זאת כאלו היה כתוב סם הם (סם שלם) תרופה נגורה, לומר כי נמשלה תורה כסם חיים. משל לאדם שזכה את בנו מכה גדולה והחיל לו רטיה (החברות) על מבטו, ואמר לו: בני, כל זמן שהרטיה זו על מבטך, ומרפאה אותך אבל מה שהנאתך ממנו, ורשית מה שהנאתך ממנו, ורוחץ בין בחמין בין בצונן אין אתה מתיירא כי היא מרפאה את מבטך. ואם אתה מעבירה (מורידה) מן הרי היא המכה מעלה נזמי (קק). כך הקביה אמר להם לישאל: בני, בראוי יצר הרע שהיא המכה הגדולה והרואה לו תורה תבלין להקטן ולמקטן. ואם אתה עוסקית בתורה - אתה נאמרת "הלאו אם חזיתם שאת" (בראשית ו', י) שאם אדם מטיב דרכו ועוסק בתורה הוא מורחם מעל הציור הרע, ואם אין אתה עוסקית בתורה - אתה נמסרת בידו, שנאמר "לפתח חטאת ריבך" (שם), ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו מה שפוסק בו היצר הרע הוא רק כן, שנאמר "ואליך תשוקת" (שם). ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר "ואתה תשול בו" (שם). וכן נשנו (החכמים) קשה יצר הרע שאפילו יצור קרוא רע, שנאמר "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (שם ה, כא). אמר רב יוחנן: יצור של אדם מתודש עליו בכל יום, שנאמר "וכל יצר מחשבתו לבו רק רע כל היום" (שם ו, ה). ואמר ר' שמעון בן לוי: יצור של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" (תהלים לו, לב) ולאמלא הקביה עוזרו לאדם להתגבר על יצורו אין יכול לו, שנאמר "ה' לא יעזבו בידו" (שם לג). תנא דבי (שנה החכם בבית מדרשו) של ר' ישמעאל: בני, אם פגע בך בגדול זה היצר הרע - משכרתו לבית המדרש, לך לבית המדרש, ושם, אם אבן הוא - הרי הוא צימור, ואם ברזל הוא - מתפורץ, שנאמר לנען דברי תורה. והלאו מה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפרץ סלע" (ירמיה כג, כט) כלומר כמו שהסלע מפורץ את הפטיש, כך כלומר תורה יכול להתגבר על היצר הרע הקשה כבדל. ולענין אבן, שאם אבן הוא - נישתה (נשקה), שנאמר לבני התורה "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיה נה, א) ואומר "אבנים שחקו מים" (איוב יד, יט) כלומר שכח המים יפה מכוח האבן שרריתו נשחקת על ידי המים.
ב' אמרו שמצווה האב על בנו להשאיר אשה. ומגילת (ירמיה כט, ו). ורש"י: בשלמא (גניזו) בני - בידו, ויכול לומר לי שישא אשה. אלא בתי בידו היא? הלא הרבה תלוי באנשים אחרים, אם יצרו לשאתה!

רלוונטיות:

המשל שבו משתמשים חכמים להסביר את תפקידה של התורה בחיי האדם מלמד אותנו שישנם מרכיבים רבים בחיינו שעצם המימוש שלהם הוא לא רע בהכרח, אבל הם עשויים להיות רעים אם האדם לא יגביל אותם באופן כזה או אחר.

במידה מסוימת אפשר לראות בדרשה זו דרשה העוסקת בסכנת ההתמכרות. התמכרות למרכיבים שונים, שהמשתתף לכולם הוא איבוד האיזון שבין מרכיבי החיים השונים, ופגיעה במרכיבים שונים בשל התמכרות לדבר אחד.

לדוגמה אפשר להצביע על התמכרות לשימוש בטלפון חכם. סרקו את התמכרות לטלפון חכם:

- כתבו רשימה של התמכרויות שליליות בדומה להתמכרות לטלפון חכם.
כתבו לצד כל אחד מהם - מה לדעתכם יכולים להיות המעשים והכלים שיעזרו להישמר מפני ההתמכרות, או לחלף את האדם מפניה?
האם ישנם כלים או מעשים שנובעים מאלה או אחרים במסורת היהודית לדעתכם?

מילים וביטויים:

- מאי-מה?
תנו רבנן; תנא: שנו חכמים (פתיח לציטוט של ברייתא)
נומי - נמק.
דבי - של בית מדרש
דבי רבי ישמעאל - של רבי ישמעאל, שהיה מחשובי התנאים בתקופת המשנה. "תנא דבי רבי ישמעאל" פירושו מסורת המיוחסת לבית מדרשו של רבי ישמעאל. "הספרי" ממנו מצוטטים כמה מהדרשות בעמוד זה וכלל זה גם הדרשה הזו, הוא מדרש הלכה על חומש במדבר ודברים, המורכב מדרשות המיוחסות לבית המדרש של רבי ישמעאל (במדבר) ודרשות המיוחסות לבית המדרש של רבי עקיבא (דברים) שנאספו במאות ה-3-4 לספירה (כמה וחמישים שנה אחרי שחכמים אלו נפטרו).

טוב לדעת:

תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי - לאחר חתימת המשנה (שנת 200 בקירוב) התחילו בבתי המדרש בארץ ישראל ובבבל לדון במשנה כמקור חתום וסגור, ולדון בדבריה, לפרש את פסיקותיה, לברר את יישומה ואת מקורותיה. דיונים אלו הם בעצם התלמוד. שני המקומות המרכזיים בהם חיו יהודים התחתון: באושא, ציפורי, בית שערים טבריה וקיסריה, וכן במספר בתי מדרש בדרום הארץ, כמו בית המדרש בלוד. ובבבל הלכו והתפתחו מספר ישיבות גדולות, שהחשובות שבהן: סורא, פומבדיתא, נהרדעא ומחזא. בכדי לשמור על קשר בין שני המרכזים, נשלחו שליחים מארץ ישראל לבבל שליחים אלו נקראו "נחותי" (יורדים) - כיוון ש"רדו" מארץ ישראל לבבל דרך קבע. ומסרו את עיקרי הדברים שנאמרו בבתי המדרש בארץ ישראל לחכמי בבל, ולהפך. כך נוצרו שני התלמודים: בבלי וירושלמי, כשבשניהם מצוטטים דבריהם של חכמים הן מארץ ישראל והן מבבל. כפי שאפשר לראות למשל בעמוד זה.
פילון האלכסנדרוני - פילוסוף יהודי-הלניסטי, חי במצרים מ-15 לפנה"ס עד 45 לספירה בקירוב. הקהילה היהודית במצרים באותם הימים הייתה קהילה גדולה מאוד, שיהודים רבים בתוכה חיו את חייהם תוך שילוב בין המסורת היהודית שלהם לבין הפתיחות למקורות השפעה מהתרבות ההלניסטית. גם פילון חי את חייו בדרך זו, וכתבו הרבים משקפים זאת, במיוחד פירושו ל"תורת משה" - חמשת חומשי תורה, בו הוא מפרש חלקים נרחבים מהתורה לאור תפיסות פילוסופיות כאלה ואחרות, כפי שעולה מהדוגמה המובאת בעמוד זה.

אליסף תל-אור

קריאה יחפה:

- א. סמנו את המקור שממנו לומדים שאחת מהמצוות שחייב אדם לעשות עבור בנו היא לחתן אותו (בתחתית העמוד הקודם), וכתבו (היעזרו בפירוש שטיינזלץ) את מראה המקום של פסוק זה.
ב. מה שאלת התלמוד על פסוק זה ומהי תשובתו?
ג. האם מופיע לצד השאלה או התשובה שם של חכם כלשהו שמשמו נמסרת השאלה או התשובה?
ד. הסבירו את הדרשה של חכמים על הפסוק: "ראה חיים עם אישה אשר אהבת". על איזו שאלה באה לענות דרשה זו?
ה. "ויש אומרים אף להשיטו בנהר" – מה שאלת התלמוד ביחס לאמירה זו ומהי תשובתו? האם נאמר ממי נמסרו השאלה והתשובה האלו?
ו. סמנו את הציטוט של הברייתא שעליה חוזר התלמוד, המתחילה במילים: "רבי יהודה אומר". (היעזרו בציטוט של הברייתא בדף כ"ט ע"א)
ז. מה שאלתו של התלמוד בנוגע לחלק זה של הברייתא, ומהי תשובתו? האם נאמר ממי נמסרו השאלה והתשובה האלו?
ח. "כל מצוות האב על הבן וכו'" – מה שאלת התלמוד על קטע זה? מהי תשובתו? האם נאמר ממי נמסרו השאלה והתשובה האלו?
ט. סמנו את המקור שמביאים חכמים בכדי לחזק את עמדתם בהבנת המשנה, וסמנו במסורת הש"ס את מראה המקום שממנו מצוטט מקור זה.
י. "איש אמו ואביו תראו" (ויקרא י"ט ג) – מה מדייקים חכמים מן המילה: "תראו" ומה הם מדייקים מן המילה "איש"?
יא. מה הוסיף על כך רב אידי בר אבין בשם רב?
יב. בין מי למי משוות הברייתות המובאות בחלק התחתון של העמוד. סמנו במדרש את הפסוקים שהוא משווה ושעליהם הוא מבסס את טענתו. (כל זוג פסוקים בצבע אחר)

ריבוי קולות:

כאן אנו מגיעים לסימונו של החלק הראשון של הסוגיה התלמודית על המשנה שבה פתחנו, החלק שעסק במצוות שהן חובת האב ביחס לבנו. הדברים שנכתבו בתלמוד נכתבו בבית מדרש ובמצויאות חיים שבה לנשים לא היה חלק מרכזי בש"ח. בימינו כמובן שהמצויאות היא שונה.

לפניכם מדרש שצירף נעמה שקד שנועד להתכתב עם דברי התלמוד שראינו בעמודים החולפים ובעמוד זה:

כל מצוות הבן והבת / נעמה שקד

נשים פטורות ואף שאינן מצוות עושות, דהכי קרינן (שכך אנו קוראים) בציפורה ובחיה ובבת שבע ובהגר וברבקה וביוכבד:

למולו מנלן? מציפורה, דכתיב: 'ותקח צפורה צר ותכרת את ערלת בנה' (שמות ד, כ"ה).

לפדותו מנלן? מחיה, דכתיב: 'ותאמר קניתי איש את ה' (בראשית, ד, א)

ללמדו תורה מנלן? מבת שבע דכתיב: 'ואל תטש תורת אמן' (משלי, א, ה, ומשלי מיוחס למלך שלמה בן בת שבע)

להשיאו אישה מנלן? מהגר דכתיב: 'ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים' (בראשית, כ"א, כא)

ללמדו אומנות מנלן? מרבקה דכתיב:

ל'ך נא אל הצאן' (בראשית, כ"ז, ט) להשיטו במים מנלן? מיוכבד דכתיב: 'ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת הירא' (שמות ב, ג) (דרשוני, מדרשי נשים, עמ' 172)

חבר גם אתם קטע בסגנון מדרשי ההלכה או הדיונים התלמודיים שיבטא את הקול הנשי, כפי שלדעתכם הוא צריך להיות מוצג בסוגיה זו.

רלוונטיות:

לפניכם כתבה שהתפרסה בשנת 2016, ובה מסופר על קבוצת צעירים חרדים שתובעים את הוריהם על כך שלא העניקו להם חינוך פורמלי ובכך לא אפשרו להם לרכוש השכלה שתאפשר להם להשתלב כראוי בשוק העבודה הישראלי:

- לאור הדברים האמורים בחציו העליון של עמוד התלמוד שלפנינו – האם צדקו הצעירים החרדים שבאו בטענות למדינה?
מי צריך לקחת אחריות על כך שאותם צעירים חרדים לא קבלו את ההשכלה הראויה להשתלב בשוק העבודה? (ההורים? המדינה? אחר?)
עד כמה אפשר להקביל בין דברי התלמוד למציאות שלנו כיום? הסבירו.
כיצד לדעתכם יש לנהוג בהורים שלא ממלאים חובות אלו כלפי ילדיהם? מדוע?
בימיהם של חכמים הייתה לחכמים סמכות לקבוע מה הן החובות שכל אדם מחויב בהן כל-פי חכמים?
מהו אדם שיש להגוף כלל? שבידיו סמכות זו, אם בכלל? חשבו, באילו תחומים יש לגוף זה את הכוח לאכוף דברים מסוג זה? האם לדעתכם זהו מצב ראוי ונכון? מדוע?

טוב לדעת:

- מילים וביטויים:
מנלן? – מניין לנו? מה המקור לדבר?
דכתיב; דאמר קרא – שכתוב והציטוט שיובא לאחר מכן הוא ציטוט מקראי)
בשלמא – נניח, הדבר מתקבל על הדעת ביחס ל...
הכי קאמר – כך אמר להם
מאי טעמא? – מה הטעם? מה הסיבה?
סלקא דעתך? – עולה על דעתך? (תמיהה על הדבר, שבדרך כלל אחריה יסבירו שהכוונה הייתה מעט שונה ממה שאפשר היה לחשוב מלכתחילה)
מאי בנייהו – מה ההבדל ביניהם?; מה השוני הגדול בין העמדות?
אילימא – אם תאמר
תנינא להא דתנו רבנן – את מה ששנינו במשנה (תנינא) ניתן למצוא גם בברייתא (תנו רבנן)
ברכת אב ואם – לשון סגי נהור, לשון נקייה של חכמים, שלא רוצים לכתוב קללת אב ואם או קללת אלוהים.
המקום - אלוהים

Page 125 containing text from 'פרק ראשון' and 'האשה נקנית' with a large QR code on the right side.

טוב לדעת:

אליסף תל-אור

קריאה יחפה:

- א. מה השאלה שנשאל רב עולא? מה אתם הייתם עונים לשאלה זו?
ב. מהי תשובתו של עולא? מה מפתיע בתשובתו זו של עולא?
ג. מה השאלה ששאלו את רב אליעזר, על פי המסורת שמוסר רב יהודה בשם שמואל?
ד. מה תשובתו של רבי אליעזר? מה מפתיע בתשובתו זו?
ה. מהם קווי הדמיון בתשובותיהם של עולא ורבי אליעזר? מה הדומה ומה השונה בתשובותיהם?
ו. על פי רבי חנינא - מי גדול ממי: המצאה ומקיים את המצוות או מי שאינו מצוה ומקיים אותן?
ז. מה אמר על כך רב יוסף? רב יוסף היה עיוור. ועל פי חכמים עיוור פטור ממצוות רבות. כיצד עובדות אלו מבהירות את עמדתו?
ח. מאין ולאן הגיע רבי דימי? מה הוא סיפור כשהגיע לאותו המקום? מה הוא ביקש ללמד באמצעות סיפור זה?
ט. סמנו בתוספות, דיבור המתחיל: "וטורדו מן העולם" את שני הסיפורים העומדים ברקע דבריו של אבימי בנו של רבי אבהו.
י. מה המסר של דבריו אלו של אבימי בנו של רבי אבהו ושל הסיפורים שעומדים ברקע של דבריו (העיצור ב"עיונים" המופיעים בתחתית העמוד של שטיינזלץ, דיבור המתחיל: "יש מאכיל לאביו")?

ריבוי קולות:

במסכת עבודה זרה מובאת אותה מימרא משמו של רבי חנינא, לפיה: גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה (דף ג', ע"א).
בפירוש של בעלי התוספות על מסכת עבודה זרה נאמר:
"גדול המצווה ועושה - פי' (פירוש): מפני שהוא דווקא תמיד לזכור ולקיים מצוות בוראו".
על פי המדרש, בזמן שבני ישראל הלכו במדבר הייתה באר פלאית שליוותה אותם, וזו הייתה בזכותה של מרים, ועל כן נקראה: "באר מרים".
האדמו"ר מפיאסצנה, שנרצח בשואה, נשא דרשות לחיזוק בני הקהילה שלו והחסידיים שהתאספו סביבו במהלך השואה, ודרשותיו אלו עלו על הכתב במהלך השואה, ולאחריה הם נמצאו ואוגדו לספר הנקרא: "אש קודש".

בדרשה לפרשת חוקת הוא מבקש ללמוד לקח ומשמעות מכך שדווקא בזכותה של מרים היו לבני ישראל מים במדבר. והמשמעות שהוא מוצא לדבר היא שמרים פעלה מתוך התנדבות ולא מתוך ציווי:
"כי הבאר בזכות מרים... זה מרמז לנו... האישה שנעשה עזרת ולומדת תורה ומקיימת המצוות. זאת היא מעשה שלה, כיוון שאינה מצווה ועושה... ויכוון שמקור עבודתה בה הוא, וממנה נובע, לכן הבאר מקור הנובע מים חיים מים קדושים, היא בזכותה".

- חשבו על נימוקים המצדדים את הטענה: "גדול המצווה ועושה, ממי שאינו מצווה ועושה", ומנגד חשבו על נימוקים שמחזקים את הטענה לפיה יש צד של דגולה דווקא במי שבחור/ת לעשות את אותם המעשים על אף שהוא/היא אינו/אינה מחויב/ת בדבר.

לא ע"א

בששים ריבוא שבר - היה משמכר זה עשירי ריבוא דינרי וזכ תחת מראשותיו של אביו - והוא יתן. מה מי שאינו מצווה ועושה כך - שלם לו הקדוש ברוך הוא סכנו. הא דרבי יהודה - דלמא: סומא פטור מן המצוות, כגמל קמא פקח - והוא יתן. לא מיפקידנא - עטיה פני נטור. יומא טבא לרבנן - קטורה למתמידים. פעם אחת היה לברוש - דמאן בן נמי. סירקון - לגמל עוקרין *צ"ל. של זהב - מרוקס מוטי וזכ. פסיוני - טוף פסונ זמן, מן שלו שירי נמלכו. וטורדו מן העולם - ענענע עליו, עמללו לו לזוט פין על פטורו. ויש מן מחושי ברייתים - עטיה פלגה קשה.

תוספות

והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו - בירושלמי יש: שהיו רגלי פשוטות על התיבה, ולכן לא ע"א.
גדול המצווה ועושה - נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף - לפי שדראו ומצטער יותר מן עובר, ממי שאינו מצווה - שיש לו פת בטלו, שאם ירצה - יניח.
דלא מפקידנא ועבדינא - מכאן מוקדק רבנו תם דנשים מברכות על מצות עשה שהומצו גרמא, אף על בן דפסורות לגמרי, דאמילי מדרבנן לא מיהיבי, דמכוסת פרק ימי שמיני (ברכות כג.) - מכל מקום יכולתו הן לברך, והין כאן משום "לא תשא את שם לשוא" (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה. דאי לא הוי - היכי פטור רב יוסף והלא מפסיוני כל הברכות כולן.
ובאת אמו וקרתה - יש במדרש שהיתה מטורפת מדעתה.
יש מאכיל לאביו פסיוני - פירוש: עוף חשוך, והיני מין שליו שיש בבדבר.

וטורדו מן העולם - פירוש: שנענש עליו, שפירא לו צר עין על סעודתו. ויש שטחיו בריחים, שהיא מלאכה קשה, ומכאן לחיי העולם הבא - שמכבודו בדברים טובים וטובים. ובמדרש ירושלמי נראה פרק ראשון גרסין מעשה בשנים, מעשה אחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני, כעס אחת אמר לו אביו: מאן קר כל אלוהו אמר לו: טבא, מאי איכפת לך? עד דטוחן ואכול, כלומר לעס ואכול, כען כלבים דמדיין ואוכלים. אן כן הרואו שקשה עליו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן בריחים, ואב וכו הוי לו, והוא ציווי לטוחן, פירוש: מצות המלך שבביל אביו, לבא לעבודת המלך. אמר לו בנו: וטורדו מן העולם, אמר המלך.
(מרינו) מן העולם הבא, ויש מן העולם הגורם לו לטחון בריחתם שהיא עבודה קשה ביותר.

עיונים
בששים ריבוא שבר כתבו ראשונים שיש להבין שלא היה זה סכום המדיקה אלא רק היווה שהיה מרחק מבורה זו (ירושלמי וירושלמי מובא סיפור זה בגמרא שנה במקום, הן לבד הסכומים הן לבד פירוש המעשה.
והיה מפתח מונח וכו' וכתבו ראשונים שאף לשיטה המובאת להלן שאין חייב הבן לזרחה ממונו על מצוות כבוד האב. הרי כאן לא היה התנאי כסף אלא מניעת רווח בלבד. ועוד, שמכל מקום אין לו רשות לזכור את אביו אף במשנה (נתיב טו).
והראשונים ע"ז.

פסיוני פטור מן המצוות. יש אומרים שסבר רב יוסף לרעה ר' יהודה אף מי שהיה פקח ואחר כך נטוור (כמו רב יוסף ענמה נפטר מן המצוות. ויש אומרים שפסיוני היה לו לשלל הערת חייב מצוות לפחות מרבוי סופרים. ולא דן אלא בחובו מן התורה (ראה בריתא דרבנן ויבשה ע"ז).
וגמט דרבנן כגמל קמא הוהוסי. בחוסי (יר' דגל) מסבירים כי המצוות, כיון שירדו שחיב לעשות את יצרו חוקפו שלא לעשות. ואילו זה שאינו מצווה כיון שיכול להיות את הרוב בכל עת אנו צריך להלחם ביה. ויש שכתב שכתוב שלא צווה הקב"ה אותו לעשות וכו' - מה נחת רוח יש לקביה שיעשה רבד שלא נעשה עליו (נתיב טו). וכשה המצוות כתבו כי בכלל אין המצוות לצורכי של הקב"ה אלא לענין האדם. וכדי שיהיה להתקרב אליו על ידי ציות למצוותיו. ומשום כך זה שאינו מצווה לא עשה כן מעשה מיוחד. ומרבי' הרמב"ם (ראה ביאור ההלכה) נראה שהוא מבין מלשון ר' תינא שגם זה שאינו מצווה, מכל מקום עושה מעשה טוב. אלא שאין שכתב מרובה כל כך. וראה בחוסי (יר' דגל) שיעת ר' ר' המוכיח מוטעה זו שששים מברכות גם על מצוות שאינן חיוביות כיון. וברך הארבע הארבעים הריבוי בירורו שיהי זו (ואת בחוסי טוף ובתורה'איש בריתא' ובגמ' י"ז. ואף הלהלך נחלק בכך הפוסקים. אם כי מנוה פשוט הוא עשירים מברכות.

קדושיך פרק ראשון

כעו מיניה (שאלו אותן) מרב עולא: עד היכן מגיעה מצות כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד באשקלון, ודמא בן נתינא שמו. פעם אחת בקשו חכמים לקנות ממנו פרקמטיא (סחורה) בששים ריבוא דינרי וזכ שברי (רווח), והיה מפתח של מקום הסחורה מונח תחת מראשותיו של אביו שישן באותה שעה, ולא ציערו להצורו משנתו למרות שאבר בכך רוח גדול. אמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו אב ר' אליעזר: עד כאן רואו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתינא שמו של הבן. פעם אחת בקשו לקנות ממנו חכמים אבנים יקרות לאמור שבבני הכהן הגדול בששים ריבוא שברי, ורב כהנא מתני (היה שונן) שהיה מדובר בשמונים ריבוא רוח. והיה מפתח של קופתו מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו להצורו משנתו והפסיד מסום בן את רוח העסקה. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שגולה לו מרה אדומה בעירו, והוי ישראל וקוקים לה. ונכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכך שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי. אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. ואמר ר' חנינא: ומה כבודי מי שאינו מצווה על כך מן התורה שהרי הוא נכרי ועושה - כן גדול שכרו, מי שהוה מצווה ועושה על אחת כמה וכמה. שאמר ר' חנינא: גדול מי יורודה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. אמר רב יוסף שהיה סומא: מרשע הוה אמינא (מראש. מתחילה הייתי אומר) מאן דהוה אמר [מי שיהא אומר] לי הלכה כר' יהודה, שאמר: כי פטור מן המצוות - עבדינא יומא טבא לרבנן (ננוהה אני יום טוב עבדינא נשחרו) איני מצווה ואני עושה את המצוות) וגדול שכרי. והתא דרשמיצטא להא (ננשו' ששמוני' את זו) שאמר ר' חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אם כן אוריבא (להיפך) מאן דאמר [מי שונמא חייב במצוות או עבדינא יומא טבא לרבנן (ננוהה אני יום טוב חובבים) שהרי גדול מי שמצווה. כי אתא (כאשר בא) רב דימי מארץ ישראל לבלב אמר: פעם אחת היה אותו דמא בן נתינא לברש סירקין (בני ממואר) של זהב, והיה יושב בן גדולי רומי. ובאתה אמו וקרתה את הבכר ממנו, וטפתה לו על ראשו, וירקה לו בפניו, ולא הכלימה (כיש אותה). תני (שנח) אבימי בריה (בנו) של ר' אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני ומעשהו זה טורדו בריה (בנו) של ר' אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני ומעשהו זה טורדו.

בששים ריבוא שבר - היה משמכר זה עשירי ריבוא דינרי וזכ תחת מראשותיו של אביו - והוא יתן. מה מי שאינו מצווה ועושה כך - שלם לו הקדוש ברוך הוא סכנו. הא דרבי יהודה - דלמא: סומא פטור מן המצוות, כגמל קמא פקח - והוא יתן. לא מיפקידנא - עטיה פני נטור. יומא טבא לרבנן - קטורה למתמידים. פעם אחת היה לברוש - דמאן בן נמי. סירקון - לגמל עוקרין *צ"ל. של זהב - מרוקס מוטי וזכ. פסיוני - טוף פסונ זמן, מן שלו שירי נמלכו. וטורדו מן העולם - ענענע עליו, עמללו לו לזוט פין על פטורו. ויש מן מחושי ברייתים - עטיה פלגה קשה.

וטורדו מן העולם - פירוש: שנענש עליו, שפירא לו צר עין על סעודתו. ויש שטחיו בריחים, שהיא מלאכה קשה, ומכאן לחיי העולם הבא - שמכבודו בדברים טובים וטובים. ובמדרש ירושלמי נראה פרק ראשון גרסין מעשה בשנים, מעשה אחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני, כעס אחת אמר לו אביו: מאן קר כל אלוהו אמר לו: טבא, מאי איכפת לך? עד דטוחן ואכול, כלומר לעס ואכול, כען כלבים דמדיין ואוכלים. אן כן הרואו שקשה עליו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן בריחים, ואב וכו הוי לו, והוא ציווי לטוחן, פירוש: מצות המלך שבביל אביו, לבא לעבודת המלך. אמר לו בנו: וטורדו מן העולם, אמר המלך.
(מרינו) מן העולם הבא, ויש מן העולם הגורם לו לטחון בריחתם שהיא עבודה קשה ביותר.

עיונים
בששים ריבוא שבר כתבו ראשונים שיש להבין שלא היה זה סכום המדיקה אלא רק היווה שהיה מרחק מבורה זו (ירושלמי וירושלמי מובא סיפור זה בגמרא שנה במקום, הן לבד הסכומים הן לבד פירוש המעשה.
והיה מפתח מונח וכו' וכתבו ראשונים שאף לשיטה המובאת להלן שאין חייב הבן לזרחה ממונו על מצוות כבוד האב. הרי כאן לא היה התנאי כסף אלא מניעת רווח בלבד. ועוד, שמכל מקום אין לו רשות לזכור את אביו אף במשנה (נתיב טו).
והראשונים ע"ז.

פסיוני פטור מן המצוות. יש אומרים שסבר רב יוסף לרעה ר' יהודה אף מי שהיה פקח ואחר כך נטוור (כמו רב יוסף ענמה נפטר מן המצוות. ויש אומרים שפסיוני היה לו לשלל הערת חייב מצוות לפחות מרבוי סופרים. ולא דן אלא בחובו מן התורה (ראה בריתא דרבנן ויבשה ע"ז).
וגמט דרבנן כגמל קמא הוהוסי. בחוסי (יר' דגל) מסבירים כי המצוות, כיון שירדו שחיב לעשות את יצרו חוקפו שלא לעשות. ואילו זה שאינו מצווה כיון שיכול להיות את הרוב בכל עת אנו צריך להלחם ביה. ויש שכתב שכתוב שלא צווה הקב"ה אותו לעשות וכו' - מה נחת רוח יש לקביה שיעשה רבד שלא נעשה עליו (נתיב טו). וכשה המצוות כתבו כי בכלל אין המצוות לצורכי של הקב"ה אלא לענין האדם. וכדי שיהיה להתקרב אליו על ידי ציות למצוותיו. ומשום כך זה שאינו מצווה לא עשה כן מעשה מיוחד. ומרבי' הרמב"ם (ראה ביאור ההלכה) נראה שהוא מבין מלשון ר' תינא שגם זה שאינו מצווה, מכל מקום עושה מעשה טוב. אלא שאין שכתב מרובה כל כך. וראה בחוסי (יר' דגל) שיעת ר' ר' המוכיח מוטעה זו שששים מברכות גם על מצוות שאינן חיוביות כיון. וברך הארבע הארבעים הריבוי בירורו שיהי זו (ואת בחוסי טוף ובתורה'איש בריתא' ובגמ' י"ז. ואף הלהלך נחלק בכך הפוסקים. אם כי מנוה פשוט הוא עשירים מברכות.

רלוונטיות:

צפו בקטע מתוך הסדרה: "זגורי אימפריה":

- עם מי מהדמויות בסרטון אתם מזדהים?
האם ההתנהגות המשתקפת בקטע קצר זה מוכרת לכם, בהיבטים שונים, גם מחייכם האישיים?
נסו להגדיר באילו מקרים ובאילו נסיבות, היחסים שלנו עם ההורים מגיעים לנקודות שבהן קשה לנו לכבד אותם.
אספו את התשובות השונות שענו החברים לכיתה ביחס לשאלה זו:
נסו לבחון בכל אחד מהמקרים - כיצד נראים הדברים מזווית הראייה של ההורים.
ב. חשבו מה אנו יכולנו לעשות מלכתחילה בכדי שלא להגיע למצב, שבו היחסים שלנו עם ההורים הגיעו לנקודה לא חיובית.

מילים וביטויים:

- בעו מיניה - שאלו את...
פרקמטיא - סחורה (מהשפה היוונית: פרגמטיאה)
ריבוא - 10,000 דינרי זהב
מתני - היה שונה (מלמד), הגרסה שלו הייתה שונה
מריש - מראש, מההתחלה
הוה אימינא - הייתי אומר, הייתי חושב שנכון
מאן דהוה אמר - מי שיהא אומר, מי שיגיד
סומא - עיוור
עבדינא - אעשה
יומא טבא לרבנן - יום חג לחכמים
דהא - שהרי
מיפקדינא - מצווה
והא עבדינא - והרי אני עושה
השתא - עכשיו
אדרבה - להפך
כי אתא - כאשר בא

טוב לדעת:

אמר... אמר... - פעמים רבות בתלמוד שהדברים נמסרים מפיו של חכם אחד שמוסר אותם מפיו של חכם אחר. כך למשל בעמוד שלפנינו רב יהודה, מוסר מפיו של שמואל: אמר רב יהודה אמר שמואל.
לעיתים המסירה היא ישירה: תלמיד מפי רבו. ולעיתים היא רחוקה יותר באוגרפית וכרונוולוגית כאשר חכמי בבל מוסרים מפיהם של חכמי ארץ ישראל, או חכם בתקופה מסוימת, מוסר מפיו של חכם בתקופה הקודמת לו באופן משמעותי.
רב יוסף - אמורא מהדור השלישי של אמוראי בבל. בר הפלוגתא שלו היה רבה, ולכל אחד מהם היו כישורים שונים שבלטו בלימוד התורה שלהם: רב יוסף מכוונה בתלמוד "סיני", כיוון שהיה לו זיכרון מופלא, והוא ידע מקורות רבים בעל פה מהתורה שבכתב ומהתורה שבעל פה. ואילו רבה מכוונה: "עוקר הרים", כיוון שהוא היה ידוע בחריפותו ובשכלו החד, שבכוחו חידש והתפלפל בסוגיות שונות. כשראש ישיבת פומבדיתא נפטר, נשאלה השאלה מי יעמוד בראשות הישיבה במקומו, ובסופו של דבר גם בשל ענוותנותו של רב יוסף שוויתר על התפקיד, נבחר רבה לעמוד בראשות הישיבה. ורק לאחר שנפטר, עמד כשתיים רב יוסף בראשות הישיבה עד שגם הוא נפטר. במשך תקופה ארוכה מחיים היה עיוור.
כי אתא - ביטוי זה מתאר את הגעתו של חכם כזה או אחר מארץ ישראל לבלב, כאשר בדרך כלל הגעתו זו לוותה במסורות שונות שעברו במסורת בארץ ישראל או בדברים חדשים שהתחדשו בבית המדרש בארץ ישראל, והחכם (במקרה שלפנינו רב דימי) מוסר בבית המדרש שבבל את אותו העניין.

קריאה יחפה:

- א. כיצד כיבד אבימי את אביו רבי אבהו?
ב. מה הייתה השאלה ששאל רבי יעקב בר אבהו את אביי? מה ענה לו אביי? ומה דעתכם על תשובתו זו?
ג. מה נהג לעשות רבי טרפון בעבור אמו? מה אמר על עצמו רבי טרפון בבית המדרש, ומה השיבו לו על כך יושבי בית המדרש?
ד. מה היה נוהג לעשות רבי יוסף שעה ששמע את צעדי אמו?
ה. מה עשה רבי אסי בכדי לכבד את אמו? מה גרם לו לעזוב אותה בבבל ולעלות לארץ ישראל? מה עשה כששמע שהיא עולה בעקבותיו לארץ?
ו. מה ענה רבי יוחנן לרב אסי כששאל אותו אם מותר לצאת מארץ ישראל בכדי לקבל את פני אמו? הסבירו מהן הטענות שיכולות להיות לכאן ולכאן? מה דעתכם על תשובתו של רבי יוחנן?
ז. "אסי, נתרצית לצאת - המקום יחזירך לשלום". מה חשב רבי אסי בהתחלה שמתכוון רבי יוחנן לומר לו בתשובה זו? מה הסביר לו רבי אלעזר?
ח. בעמוד זה מוזכרים שמותיהם של חכמים רבים, חלקם חכמי מארץ ישראל וחלקם מבבל, רובם מתקופת התלמוד ואחד מהם מתקופת המשנה. סמנו בצבע את שמותיהם של החכמים מארץ ישראל, ובצבע אחר את שמותיהם של החכמים מבבל (היעזרו ב"טוב לדעת" מהעמוד השני שבקובץ זה, תחת הכותרת: רב... רבי).
ט. מצאו מי מבין החכמים המוזכרים בעמוד הוא היחיד שחי בתקופת המשנה, והקיפו את שמו בעיגול. (היעזרו באנציקלופדיה יהודית דעת בכדי ללמוד על כל אחת מהדמויות המוזכרות בעוד).

ריבוי קולות:

בעמוד הקודם ובעמוד הזה התלמוד מציג מקרי קיצון שגם בהן, למרות הפגיעה של ההורים בילדים, על הילדים להמשיך ולכבד את הוריהם. אך האם אין לדבר סוף? האם כל פגיעה, אפילו פגיעה פיזית - אינה מחויב בכבוד הורים? חשבו מהם לדעתכם הקווים האדומים, שמעבר להם - אין כבר מקום לכבד את ההורים? סרקו את הברקוד וקראו את הכתבה שהתפרסמה בעקבות תשובה שהשיב הרב יובל שרלו בעניין זה:

- מה דעתכם על תשובתו של הרב יובל שרלו?
האם אתם מזדהים עם עמדתו?
מה אתם הייתם משיבים לאותה אישה?
האם לדעתכם נכון שנשים או אנשים יפנו לקבל בנוגע לשאלה ערכית מעין זו? מדוע?

רלוונטיות:

כיבוד ההורים שלנו יכול לבוא לידי ביטוי במגוון דרכים, אחת מהן, היא הכרת התודה למה שעשו ההורים עבורנו, במכתב תודה, בשיר, באמירה בעל פה. סרקו את הברקודים שלפניכם, והאזינו למגוון השירים העוסקים באמירת תודה לאמא, וכתבו בעקבותיהם שיר או מכתב של הכרת תודה להורים:

טזזו & צמר - אמא:

שלומי שבת יוסי אזולאי - אמא:

אריק איינשטיין - אמא:

האסרה וקניית הפרק ראשון קרושיץ לא קייב

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

האסרה וקניית הפרק ראשון קרושיץ לא קייב

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

האסרה וקניית הפרק ראשון קרושיץ לא קייב

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

ומביאו לחיי העולם הבא. אמר ר' אבהו: כגון אבימי כרי [בני] קיים מצות כיבוד כראוי. ומספרים, חמשה בני סמכי היה ליה [חמשה בני סמכים להוראה לאמו פסיו, פסם אהם אמר לו אמו: מהו סמכי? ומהו סמכי? ומהו סמכי?]

טוב לדעת:

- הלכה ואגדה - בעמודים אלו לראות כיצד ההלכה והאגדה בתלמוד משלימים אלו את אלו. התלמוד עוסק בשאלה הלכתית, שנפתחה בעמוד הקודם: "עד היכן כיבוד מחלקים הלכתיים וחלקים אגדיים שאר לעיתים הקשר ביניהם הוא מובהק ולעיתים או לחזק את דברי ההלכה, ולפעמים הוא דווקא באה לערער על גבי ההלכה, או להציג מורכבות ביחס לדברי ההלכה האמורים.
רבי אבהו - היה אמורא (חכם מתקופת התלמוד) שחי בארץ ישראל בעיר קיסריה. קיסריה באותם ימים (לפני כאלף ושבע מאות שנים) הייתה עיר הבירה של השלטון הרומי ששלט אז בארץ. ישיבתו שקיסריה, בירת השלטון הרומי, גרמה לכך שרבי אבהו ייצג פעמים רבות את הקהילה היהודית שנותרה בארץ בפני השלטונות הרומיים, וכך הובילה למפגשים וויכוחים רבים של רבי אבהו עם מאמינים נוצרים שחיו אף הם בקיסריה. מספרים שביום מותו אפילו העומדים של בית המדרש בקיסריה הוזילו דמעות (דימוי שניתן לשער שעלה בעיני המתאבלים על מותו שעה שראו את הטיפות הלחות הניגרות על גבי עמודי השישי בקיסריה היושבת בצמוד לחוף הים).

